

МЕЛЬНИК ОЛЬГА ОЛЕГІВНА

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СПІЛЬНО НАЖИТОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

31 травня у межах співпраці Вищої школи адвокатури та комітетів НААУ відбувся круглий стіл «Особливості вирішення сімейних спорів під час дії воєнного стану», де обговорювався ряд важливих питань сьогодення, а саме: поділ майна подружжя, також у ситуації, якщо це майно зруйноване або залишилося на тимчасово окупованій території, тощо. Все це потребує фахового обговорення, нових рішень і підходів до їх вирішення.

У процесі становлення в Україні правової системи та громадянського суспільства, особливого значення набуває правове регулювання майнових відносин подружжя. Варто зазначити, майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності є матеріальною основою сімейних відносин. Під час шлюбу подружжя може користуватися квартирою, будинком, рухомим майном, яке передали у користування їм батьки, майном, що належало їм на праві власності ще до укладення шлюбу, але здійснювати всі правомочності подружжя може лише щодо майна, набутого під час шлюбу чи трансформованого в спільну власність, на правомірних підставах та за взаємною згодою.

Теоретичну основу проблеми правовий режим спільно нажитого майна подружжя присвятили своїй праці такі вчені, як: Ариванюк Т. О., Дзера О. В., Жилінкова І. В., Иоффе О. С., Калітенко О. М., Коссак В. М., Кузнецова Н. С., Лепех С. М., Нечаева А. М., Рясенцев В. О., Самойленко В. М., Семчик В. І., Суханов Є. А., Тичковська О. В., Фолошня Д. І., Юровська Г. В., та інших дослідники загальних проблем права власності, та права спільної власності подружжя.

Відповідно до законодавства України процедура поділу майна можлива як при розлученні, так і після розлучення (певні строки), так і в період шлюбу. Згідно статті 69 Сімейного кодексу, розподілу підлягає лише майно, що належить чоловікові і дружині на праві спільної сумісної власності, тобто придбане в шлюбі.

Статтею 61 Сімейного кодексу України встановлено об'єкти права спільної сумісної власності подружжя. Відповідно до зазначеної статті, спільної власності можуть бути будь-яке майно, за винятком тих, які виключені з цивільного обороту; заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя. А при укладенні договору в інтересах сім'ї, гроші та інше майно (в тому числі гонорар, виграш) є спільною сумісною власністю чоловіка і дружини.

В законодавстві не міститься конкретного списку всіх об'єктів, які можуть належати подружжю на праві спільної сумісної власності, проте в пункті 23 постанови Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» можна знайти примірний перелік такого майна: квартира, житлові та садові будинки; земельні ділянки та насадження на них; продуктивна і робоча худоба, засоби виробництва, транспортні засоби; грошові кошти, акції та інші цінні папери, вклади в кредитні установи; страхова сума, страхове відшкодування, сплачені за рахунок спільних коштів подружжя; накопленні паї в житлово-будівельному, дачно-будівельному, гаражному кооперативі; грошові суми та майно по зобов'язальних правовідносинах; страхові платежі, які були повернуті при достроковому розірванні договору страхування або які міг би одержати один із подружжя в разі дострокового розірвання такого договору на час фактичного припинення шлюбу.

Крім того, у спільній власності подружжя знаходяться речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з них; речі побутового призначення (холодильник, пральна і посудомийна машина, пиросос, СВЧ і т.п.); предмети духовного розвитку (книги, картини, телевізор, відеотехніка і т.д.); цінні речі (золото, ювелірні вироби, дорогоцінні камені, діаманти), але відповідно є винятки, якщо речі один із подружжя отримав у дарунок, то така річ належить одному із подружжя на праві приватної власності, проте даний факт має підтверджуватися.

Майно, що належить одному з подружжя на праві особистої приватної власності, поділу не підлягає. Відповідно до ст. 57 Сімейного кодексу приватною власністю дружини або чоловіка є: майно, придбане до шлюбу; майно, придбане за час шлюбу, але за особисті кошти; майно, придбане на підставі договору дарування або в порядку спадкування.

Крім того, особистою приватною власністю дружини та чоловіка є речі індивідуального користування (навіть якщо вони були придбані за рахунок спільних коштів); премії, нагороди за особисті заслуги; грошові кошти, отримані як відшкодування за втрату (пошкодження) особистих речей, а також компенсація моральної шкоди; страхові суми, одержані за обов'язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням (при використанні особистих коштів).

У зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин, суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте ними за час їхнього окремого проживання.

Також, при придбанні подружжям майна не тільки за загальні, а й особисті кошти, частка в цьому майні, відповідно до розміру особистого внеску, є приватною власністю чоловіка, дружини.

Доцільно проаналізувати положення які визначають, процедуру розподілу. Існує два варіанти розподілу майна: добровільний і примусовий.

В добровільному порядку розподіл майна між подружжям здійснюється за угодою між ними, шляхом укладення договору про розподіл майна або відповідно до пунктів шлюбного контракту, якщо такий був підписаний.

Примусовий порядок поділу майна має на увазі звернення до суду з позовною заявою про розподіл майна (проте в ході судового засідання може бути укладена мирова угода, якщо колишні чоловік та дружина дійшли згоди, щодо розподілу спільної сумісної власності, мирова угода укладається сторонами для врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав і обов'язків сторін, затверджуючи мирову угоду, суд одночасно цією ж ухвалою закриває провадження у справі).

У відповідності з сімейним законодавством і Цивільним кодексом чоловік і дружина мають право укласти між собою договір про поділ нерухомого майна. Подібна угода дає подружжю можливість в позасудовому порядку вирішити спірні питання майна, а також самостійно визначити частки в нерухомості.

Оформлення угоди про добровільний розподіл майна повинно здійснюватися з урахуванням законодавства, яке регулює порядок реєстрації нерухомості.

Договір про поділ нерухомого майна, що перебуває у спільній частковій власності, укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню (ст. 367 Цивільного кодексу).

При поділі спільно нажитого майна, частки подружжя є рівними, якщо інше не було визначено домовленістю між ними або шлюбним договором (ст. 70 Сімейного кодексу).

Тим не менше, принцип рівності часток подружжя в судовому порядку може бути переглянутий, в слідстві чого кількість майна чоловіка, дружини може бути зменшено або збільшено.

Підставою для винесення судового рішення про зменшення частки майна є обставини, що мають істотне значення, особливо якщо один з подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї.

При цьому частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена при проживанні з нею, ним дітей, а також непрацездатних повнолітніх синів, дочок (якщо розмір аліментів, одержуваних на забезпечення фізичного, духовного розвитку та лікування дітей є недостатнім, з огляду на судову практику можливі випадки укладення мирової угоди, відмови від того чи іншого об'єкту рухомого чи нерухомого майна в якості компенсації за аліменти до досягнення дитиною 18-річного віку).

Якщо підвести підсумок, то спільним майном подружжя – є все майно, яке було набуто чоловіком та дружиною (тобто членами подружжя) за час перебування у шлюбі. При цьому немає значення хто саме купував ту чи іншу річ, на чие ім'я (чоловіка чи дружини) вона оформлена, та хто із подружжя заробляв кошти для придбання цього майна.

До спільної сумісної власності подружжя відносяться також і будь-які доходи, отримані чоловіком чи дружиною за час шлюбу, сюди належать зарплати, пенсії, стипендії та інших доходи, зокрема, якщо член подружжя уклав договір, то гроші і будь-яке інше майно, які були одержані за цим договором, теж будуть спільною власністю подружжя. Чоловік і дружина мають рівні права стосовно такого майна, а межа між спільно нажитою і приватною власністю одного з подружжя дуже тонка, а судова практика щодо цього питання досить неоднозначна, проте основну роль по даній категорії справ відіграє висновок експерта. Однак, ВСУ роз'яснює, що у процесі розгляду спорів про поділ майна подружжя необхідно враховувати такі обставини: час придбання майна; кошти, за які таке майно було придбано (джерело придбання); мета придбання майна, яка дозволяє визначити правовий статус сумісної власності подружжя. При цьому суд підкреслює, що тільки у випадку, якщо придбання майна відповідало зазначеним критеріям, таке майно може бути визнане спільно нажитим і підлягає розподілу між подружжям на підставі ст. 60 Сімейного кодексу.

Стосовно розподілу майна подружжя в умовах воєнного стану, практики ще не має, дане питання потребує досконалого вивчення, внесення змін до законодавства.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України : науково-практ. коментар / за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С. Я.; КНТ, 2008. 1248 с.
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред. Є. О. Харитонов. Х. : ТОВ «Одісей», 2006. 552 с.
3. Тичковська О. В. «Правовий режим спільної власності подружжя». *Молодий вчений*, ст. 137–140.
4. Юровська Г. В. Проблемні питання застосування Сімейного кодексу України у судовій практиці / Г. В. Юровська // *Право України*. 2013. № 10. С. 45–52.
5. «Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» із змінами та доповненнями.
6. Огляд судової практика (Електронний ресурс).
7. Сімейне право України : підручник / Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера та ін.; за заг. ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2016. 520 с.

Ключові слова: правовий режим, спільно нажите майно, майно подружжя.

Key words: legal regime, jointly acquired property, property of spouses.